

FORN VÄNNEN

JOURNAL OF
SWEDISH ANTIQUARIAN
RESEARCH

Sveriges äldsta latinska versinskrifter

Önnerfors, Alf

Fornvännen 1999(94), s. 190-191

http://kulturarvsdata.se/raa/fornvannen/html/1999_190

Ingår i: samla.raa.se

- Fett, E. & Fett, P. 1941. *Sydvestnorske helleristninger*. Stavanger.
- Hallström, G. 1960. *Monumental Art of Northern Sweden from the Stone Age*. Stockholm.
- Helskog, K. 1988. *Helleristningene i Alta*. Alta.
- Larsson, T. B. 1998. Nyupptäckta hållristningar vid Laxforsen i Öreälven, Västerbotten. *Tillslaget* 1998.
- Malmer, M. P. 1981. *A Chorological Study of North European Rock Art*. Stockholm.
- Ramqvist, P. H., Forsberg, L. & Backe, M. 1985. ... and here was an elk too ... A preliminary report of new petroglyphs at Stornorrfors, Ume River. *In Honorem Evert Baudou*. Archaeology and Environment 4. Umeå.
- Ramqvist, P. H. 1988. Boplats och hållristningar i Norrfor, Umeälven. *Arkeologi i Norr* 1. Umeå.
- Sveen, A. 1996. *Helleristninger*. Tryckforum Finnmark AS.

Thomas B. Larsson

Institutionen för arkeologi, Umeå universitet,
901 87 Umeå

Sven-Gunnar Broström

Bäverstigen 141, 147 33 Tumba

Sveriges äldsta latinska versinskrifter

För något över 60 år sedan publicerade Sölve Gardell (1890–1974) i sin i dubbel mening monumentala gradualavhandling *Gravmonument från Sveriges medeltid* (1937) de två äldsta från svensk medeltid kända latinska versradererna för första gången i modern edition, två leoninska hexametrar på gravvården över en viss Björn i Botkyrka, möjligtvis en bror till sankt Botvid. Gardell läste, i överensstämmelse med Buréus (1624) och Peringskiöld: QVI LEGET ET NESCIT VIR NOBILIS HIC REQUIESCIT. / SIT MVNDVS SORDE BIORN: DIC TV CHRISTE PRECOR TE.

Botkyrkamonumentet, nu i Statens historiska museum, härrör från 1100-talets förra hälft; bildframställningar därav återges, förutom hos Gardell (del II, 1937) i åtskilliga uppslagsverk och lärda arbeten, från Johannes Buréus (1624), Peringskiöld och Olof Rudbeck (*Atlantican* 1698); modern forskning kan sägas börja med Hans Hildebrand (1905, s. 99). Det återges t.ex. hos Westman (1942, s. 45), i *Svensk Uppslagsbok IV* (1949, s. 834 f.) och i *Nationalencyklopedin* 3 (1990, s. 232). Aron Andersson (1973) har utrett dess stülhistoria, och daterat stnmästarens verksamhet till 1100-talets andra fjärdedel. Härefter har även Ulf Bo-

ëthius (1976) tagit upp dess konsthistoriska ställning. Gravmonumentet beskrivs även i *Södermanlands runinskrifter* (Brate & Wessén 1924–36), där också den latinska inskriften återges, tillsammans med samtliga äldre avbildningar.

Gardell översatte hexameterns andra hälft *dic tv Christe precor te*, »Säg du, Kristus, jag ber dig» (att Björn må bliva ren från synden); Lindroth: »att Björn må vara ren från syndens orenhet, därom ber jag dig, Kristus» (Lindroth utelämnar således *dic tv* och läser f.ö. omotiverat *legit*, följd av Piltz 1987, s. 63); Piltz: »Jag ber dig, Kristus, att säga: Björn må vara ren från syndens smuts»; Hagerman: »Jag ber dig, Kristus, säg att Björn må vara ren från (syndens) orenhet». Men i inskriften, där punkter skiljer orden från varandra, står inte DIC TU – en vändning, som vore innehållsligt opåkallad – utan DICTV med bortfall av en slutbokstav, givetvis ett S. Och i stället för PRECOR TE finner vi – vilket Gardell inte ger någon antydning om – som de två sista orden i versraden PRE ORTE med ytterligare ett bortfall av bokstav, här mellan E och O, utan tvivel ett bortfall av M: PREMORTE: »Må han (dvs. den *vir nobilis*, som första hexametern nämner), vil-

ken bar namnet Björn, vara ren från (syndens) smuts, Kristus, för din (försonings-)döds skull.» Läsningen PRECOR TE är således oriktig. Den har nu i över 60 år återgetts i forskningen – med ett väsentligt undantag.

Redan 1969 korrigerade nämligen den tyske latinisten Otto Zwierlein, som det året undersökte inskriften på ort och ställe, Gardells läsning av dess andra hexameter i överensstämmelse med vad som relaterats ovan. Hans skarpsinniga argumentering bygger på Gardells omfattande material i övrigt, på annan medeltida sepulkral epigrafik och på teologiskt såväl som medeltidsmetriskt fundament. Hans uppsats, »Frühe lateinische Versinschriften in Schweden», trycktes i *Mittellateinisches Jahrbuch* (1969, 218 ff.). Då nu 30 år förflutit efter dess publicering är det väl på tiden, att den röner berättigad uppmärksamhet, även om hexameterhalvan i fråga är historiskt betydelslös. I sin korrekta läsning bidrar den dock till en blygsam modifiering av Anders Piltz' omdöme: »några inte allt för eleganta leoninska verser».

Inskriften bör alltså läsas: QVI LEGET ET NESCIT VIR NOBILIS HIC REQVIESCIT. / SIT MVNDVS SORDE BIORN DICTV[S] CHRISTE PRE[M]ORTE (Den som läser [denna inskrift] och är okunnig: här vilar en ädel man. Må han, vilken bar namnet Björn, vara ren från [syndens] smuts, Kristus, för din [försonings-]döds skull).

Det förtjänar måhända också påpekas, att andra delen av Zwierleins undersökning (s. 221–230) avhandlar de 24 latinska hexameterna på rundlarna från en korkåpa från Biskopskulla kyrka (Uppland, 1100–1200-talet, också dessa i Statens historiska museum). Det var första gången dessa versinskrifter kommenterades, och det skedde med samma akri-

bi och grundlighet som vederfors Botkyrkamonumentets hexametrar. Zwierlein anser, att den metriska och teologiska gestaltningen av dessa inskrifter ger ytterligare stöd åt textillhistorikernas förmodande: fransk proveniens.

Anm. Jag tackar Göran Tegnér för värdefulla påpekanden.

Referenser

- Andersson, A. 1973. Gravstenen från Botkyrka och korset från Granhammar. *Forvännen*.
 Boëthius, U. 1975. Botkyrkamonumentet, stenmästaren Karl och stenhuggarverkstaden i Sigtuna. *Forvännen*.
 Buréus, J. 1624. *Monumenta Sveogothica*.
 Gardell, S. 1937. *Gravmonument från Sveriges medeltid I-II*. Göteborg.
 Hagerman, M. 1996. *Spåren av kungens män*. Stockholm.
 Hildebrand, H. 1898–1903. *Sveriges Medeltid*. – 1905. *Medeltiden*. (Sveriges historia intill tjugonde seklet utg. af H. Hildebrand, Andra afdeln.) Stockholm.
 Lindroth, S. 1975. *Svensk lärdoms historia I*. Stockholm.
 Piltz, A. 1987. Den äldsta officiediktningen. (Lönnroth, L. & Delblanc, S. *Den Svenska Litteraturen I*) Stockholm.
 Westman, K. B. 1942. Vårt första kristna århundrade. *Svenska Turistföreningens Årsskrift 1942*, s. 37–72. Stockholm.
 Zwierlein, O. 1969. Frühe lateinische Versinschriften in Schweden. *Mittellateinisches Jahrbuch* 6. Ratingen-Wuppertal-Kastellaun.

Fotografiskt appendix med de 24 rundlarna från Biskopskulla skulle enligt ursprungligt avtal ha utgjort avslutningen på Zwierleins uppsats men förvägrades i sista stund av förlaget. Först efter en långvarig procedur lyckades det Zwierlein att få till stånd ett separat häfte med illustrationerna (där emblem nr 17 saknas), avsett att distribueras till samtliga abonnenter.

Alf Önnersfors

Institut für Altertumskunde der Universität zu Köln
 DE-50931 Köln

